

Opinia prawna dotycząca religii w szkole

Autor tekstu: **Paweł Borecki**

Opinia prawa w sprawie zgodności z Konstytucją, z Konkordatem oraz z ustawą o gwarancjach wolności sumienia i wyznania niektórych przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

Szczegółowa analiza postanowień rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach **[1]** uzasadnia stanowisko, że jego:

- §1 ust. 2 jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP,
- §2 ust. 1-2 jest niezgodny z art. 25 ust. 1, z art. 31 ust. 3, art. 32 oraz z art. 53 ust. 5 Konstytucji RP, a także z art. 12 ust. 1 Konkordatu z 28 lipca 1993 r.,
- §3 ust. 2 w związku z §2 jest niezgodny z art. 31 ust. 3 oraz z art. 32 Konstytucji,
- §5 ust. 1-2 jest niezgodny z art. 65 ust. 1 Konstytucji,
- §6 jest niezgodny z art. 65 ust. 1 oraz z art. 87 ustawy zasadniczej,
- §10 ust. 1 jest niezgodny z art. 25 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji,
- §12 zd. 1 rozporządzenia MEN jest niezgodny z art. 25 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 10 ust. 1 ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

Na wstępie należy odnotować, że kwestia konstytucyjności niektórych przepisów rozporządzenia MEN z 14 kwietnia 1992 r. była już przedmiotem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (TK) w dniu 20 kwietnia 1993 r. (Sygn. akt U.12/92). Trybunał na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich badał wówczas zgodność wybranych przepisów wspomnianego aktu normatywnego z ówczesnymi przepisami konstytucyjnymi, z postanowieniami ustaw: z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP a także z przepisami ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Ponowna analiza konstytucyjności niektórych postanowień rozporządzenia z 1992 r. jest zasadna i możliwa, ponieważ w następstwie wejścia w życie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. oraz Konkordatu z 28 lipca 1993 r. inne są normatywne wzorce kontroli, a ponadto co do zasady przedmiotem analizy są inne przepisy rozporządzenia z 1992 r. niż badane przez TK w 1993 r. W istocie rzeczy nie zachodzi zatem niebezpieczeństwo naruszenia zasady *ne bis in idem*.

§1 ust. 2 rozporządzenia MEN z 14 kwietnia 1992 r. jest niezgodny z zasadą określoności prawa, wynikającą z zasady demokratycznego państwa prawnego, wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP. Ten przepis rozporządzenia MEN dotyczy sposobu realizacji konstytucyjnego prawa rodziców do zapewnienia swoim dzieciom nauczania i wychowania religijnego i moralnego zgodnie z ich przekonaniami (art. 53 ust. 3 w związku z art. 48 ust. 1 Konstytucji), prawa każdego człowieka do nauczania religii, mieszczącego się w zakresie wolności religii, ponadto precyzuje on tryb urzeczywistnienia prawa do nauczania religii w szkole, które to prawo przysługuje każdemu związkowi wyznaniowemu o uregulowanej sytuacji prawnej (art. 53 ust. 4 Konstytucji) wreszcie odnosi się on do zasad realizacji obowiązku publicznych przedszkoli oraz szkół organizowania w ramach zajęć szkolnych (przedszkolnych) nauki religii lub etyki. Generalnie rzecz ujmując analizowany przepis odnosi się do sfery gwarantowanej przez Konstytucję wolności sumienia i wyznania (religii). Pomimo takiej doniosłości §1 ust. 2 nie jest przepisem sformułowanym sposób precyzyjny i jasny. **[2]** Tymczasem, jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 10 listopada 1998 r. (Sygn. akt K. 39/97), *należyta przejrzystość, precyzyjność i jasność przepisów prawnych ma szczególne znaczenie, gdy chodzi o ochronę konstytucyjnych praw i wolności człowieka i obywatela. Adresat normy prawnej musi wiedzieć, jakie jego zachowanie, z jakich przyczyn ma znaczenie prawne.* **[3]** Nie określono bowiem w §1 ust. 2, ani w żadnym innym przepisie rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r., przede wszystkim w jakiej formie powinno być wyrażone życzenie rodziców (opiekunów prawnych) względnie samych uczniów co do organizacji nauki religii, czy etyki przez szkołę (przedszkole). Termin: *najprostsza forma oświadczenia* jest zbyt ogólny.

Dopuszczalne jego interpretacje prowadzą do wniosku, że może to być zwykła forma pisemna, ale także forma ustna, a niewykluczone, iż nawet dorozumiana zgoda (brak sprzeciwu). Prawodawca nie określił także komu ma być składane oświadczenie o woli uczęszczania dzieci na religię lub etykę — organowi prowadzącemu szkołę (przedszkole), dyrektorowi szkoły (przedszkola), katechecie (nauczycielowi etyki), wychowawcy klasy, a może zainteresowanemu kościołowi (związкови wyznaniowemu). Podane okoliczności mają zasadnicze znaczenie dla realizacji wskazanych wyżej wolności i praw człowieka, wpływają bowiem na kwestię sposobu udowodnienia przez uprawnionych, tzn. rodziców (opiekunów prawnych) ewentualnie uczniów, że wyrazili oni albo nie wolę uczęszczania na religię (etykę). Warunkują ponadto określenie na kim ciąży obowiązek przyjęcia stosownego oświadczenia. Ta niejednoznaczność stwarza praktyczne możliwości ignorowania oświadczeń w sprawie nauczania religii przez administrację szkolną.

Analizowany przepis nie precyzuje także, na jak długi okres oświadczenie zachowuje swoją ważność, kiedy winno być złożone oraz czy może zostać zmienione w czasie trwania roku szkolnego, czy tylko na jego początku, czy ewentualnie na początku semestru. Nie sprecyzowanie formy i czasu składania oświadczeń, może prowadzić do nadużyć, np. do odmowy urzeczywistnienia woli uczestniczenia albo odmowy uczestnictwa w katechezie względnie w lekcjach etyki, ze względu na porządek zajęć, czy zaawansowanie w realizacji programu. Jedną z możliwych wykładni §1 ust. 2 prowadzi do wniosku, że raz złożone oświadczenie pozytywne, to znaczy o chęci uczęszczania na lekcje religii (etyki) na zasadzie domniemania zachowuje swoją moc w trakcie kolejnych lat nauki. Analizowana regulacja grozi stygmatyzacją osób należących w danym środowisku do mniejszości religijnej, czy światopoglądowej, a zwłaszcza zagraża stygmatyzacją osobom, które zmieniły swój światopogląd lub wyznanie. Aby wyegzekwować swoje prawo do decydowania o uczęszczaniu na religię albo etykę muszą one ujawnić się, zmanifestować zmianę swojej decyzji. Tym większego znaczenia nabiera zagadnienie formy oświadczenia w sprawie uczestnictwa w lekcjach oraz podmiotu uprawnionego do jego przyjęcia.

§2 ust.1-2 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r. jest niezgodny z wyrażoną w art. 53 ust. 5 zasadą, że wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona tylko w drodze ustawy, względnie z normą sformułowaną w art. 31 ust. 3, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie. **[4]** Określony wyżej przepis rozporządzenia MEN wprowadza bez upoważnienia ustawowego minimalne limity uczniów w klasie (grupie), ewentualnie w szkole (przedszkolu), jako przesłankę organizowania nauki religii przez szkołę (przedszkole) czy przez organ prowadzący placówkę oświatową w grupie międzyszkolnej bądź w pozaszkolnym punkcie katechetycznym. Limit ten wynosi siedmiu uczniów w klasie, ewentualnie w całej placówce, jeżeli nauka religii ma być organizowana przez szkołę na jej terenie. Natomiast trzy osoby to minimalna liczba zobowiązująca organ prowadzący szkołę (przedszkole) do organizowania nauki w grupie międzyszkolnej lub w punkcie katechetycznym. Liczebność zainteresowanych bezpośrednio wpływa na warunki, w jakich pobierają oni naukę religii. Grupy liczniejsze uczą się w szkole (przedszkolu) w ramach zajęć szkolnych (przedszkolnych). Szkoła (przedszkole) ma prawny obowiązek zorganizowania im stosownych zajęć. Swoje prawo do edukacji religijnej mogą urzeczywistniać w możliwie optymalnych warunkach organizacyjnych i socjalnych, bez konieczności poświęcania dodatkowego czasu chociażby na dotarcie na miejsce katechizacji. Możliwości grup mniej licznych są już bardziej prawnie ograniczone, stosownie do ich liczebności. Osoby doń należące są narażone na dodatkowe utrudnienia i dyskomfort. Pobierają oni naukę religii w grupach międzyklasowych, czy międzyszkolnych, a nawet poza szkołami (przedszkolami) w punktach katechetycznych. Dla realizacji swego konstytucyjnego prawa nie mają takich samych możliwości stworzonych przez prawodawcę. Ograniczył on możliwość urzeczywistnienia, stanowiącego integralną część wolności religii, uprawnienia do otrzymania i udzielania edukacji religijnej w szkole zgodnie z wolą zainteresowanych, kierując się kryterium ilościowym. Nie dokonał tego jednak w odpowiedniej ustawie, np. w ustawie z 7 września 1991 r. w ustawie o systemie oświaty, lecz w akcie doń wykonawczym — w rozporządzeniu MEN z 14 kwietnia 1991 r. Naruszył tym samym art. 53 ust. 5, który dla wprowadzenia ograniczeń w zakresie wolności uzewnętrzniania religii wymaga formy ustawowej.

Wspomniany akt prawny na podstawie kryterium ilościowego limituje także inne konstytucyjne prawa, przede wszystkim prawo do nauczania w szkole religii każdego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej (zob. art. 53 ust. 4) . Konstytucja przewiduje zatem tylko jedno kryterium urzeczywistnienia tego prawa — uregulowany status prawny

związku wyznaniowego, będącego nośnikiem danej doktryny religijnej. Natomiast w rozporządzeniu z 1992 r. wymienione prawo zostało ograniczone przez wymóg zgłoszenia się co najmniej siedmiu uczniów (wychowanków) w klasie (grupie), ewentualnie w całej placówce, na lekcje danej religii. Ograniczenie w zakresie korzystania z konstytucyjnego prawa przez związki wyznaniowe wprowadzono nie w drodze ustawy jak wymaga tego art. 31 ust. 3 Konstytucji lecz rozporządzenia MEN. Naruszono zatem wspomnianą normę ustrojową.

Wymóg ustawowej formy ograniczania konstytucyjnych wolności i praw, w szczególności wolności uzewnętrzniania religii, uzasadniony jest koniecznością wykluczenia arbitralnego ustanawiania przez władze publiczne restrykcji w sferze tak newralgicznej. W sprawach potencjalnie dotyczących wszystkich, tzn. zakresu urzeczywistnienia praw i wolności ludzkich czy obywatelskich, powinni decydować możliwie wszyscy pełnoprawni obywatele. Uprawnienie to można powierzyć co najwyżej samemu suwerenowi, albo jego reprezentantom zasiadającym w izbach parlamentarnych. Debata parlamentarna sprzyja jawności podejmowania decyzji, zapewnia w lepszym stopniu rozważanie stanowisk różnych środowisk i grup nacisku. Umożliwia także w następstwie jawności debaty parlamentarnej bardziej efektywną kontrolę ze strony opinii publicznej.

§2 ust. 1-2 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r. jest niezgodny z art.12 ust. 1 Konkordatu z 28 lipca 1993 r. Przepis rozporządzenia różnicuje bowiem warunki organizacji lekcji religii w zależności od liczebności zainteresowanych jej pobieraniem uczniów (wychowanków). W przypadku grup minimalnych, tzn. liczących mniej niż 7 osób w szkole (przedszkolu) nauka ma być prowadzona w grupie międzyszkolnej albo w pozaszkolnym punkcie katechetycznym, czyli poza planem zajęć szkolnych lub przedszkolnych. Zasady te dotyczą także organizacji lekcji religii katolickiej. Tymczasem we wspomnianym przepisie Konkordatu państwo polskie zagwarantowało, że szkoły i przedszkola prowadzone przez jednostki państwowe lub samorządowe będą organizowały lekcje religii w ramach planu zajęć, czyli w siatce zajęć [5], zgodnie z wolą zainteresowanych i to bez względu na liczbę zgłaszających się dzieci. Konkordat nie dopuszcza w tej dziedzinie ograniczeń ilościowych. Placówki oświatowe mają obowiązek traktatowy zapewnić lekcje religii katolickiej zainteresowanym, bez względu na liczbę uczniów (wychowanków).

§2 ust. 1-2 rozporządzenia MEN jest niezgodny z wyrażonymi w art. 32 Konstytucji zasadą równości każdego wobec prawa, prawem do równego traktowania przez władze publiczne oraz zakazem dyskryminacji kogokolwiek z jakiegokolwiek przyczyny w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym. W rozporządzeniu zróżnicowano możliwości urzeczywistnienia szeregu ludzkich praw, wprowadzając zróżnicowanie na podstawie arbitralnie ustanowionych kryteriów ilościowych. Uczniowie (wychowankowie), którzy są liczniejsi w danej placówce oświatowej, w kontekście woli pobierania nauki danej religii, mają możliwość urzeczywistnienia tego prawa w lepszych warunkach — nauka organizowana jest przez szkołę (przedszkole) w ramach planu zajęć. Osoby należące do mniejszości, tzn. mniej jak siedmiu, a więcej jak trzech zamierzających pobierać naukę danej religii, mogą to czynić ale w punkcie pozaszkolnym, ewentualnie w grupie międzyszkolnej. W praktyce nauka takich grupach jest mało realna, ponieważ szkoły ze względu na trudności finansowe bronią się przed takimi dodatkowymi obciążeniami swych budżetów. [6] W ogóle nie przewiduje się organizowania nauki religii dla grup mniejszych niż trzy osoby oraz dla pojedynczych zainteresowanych. Tego rodzaju ograniczeń nie można w sposób przekonujący uzasadnić trudnościami organizacyjnymi. Szkoły organizują bowiem lekcje w ramach indywidualnego toku nauczania np. dla uczniów wybitnie zdolnych, czy dla przewlekłe chorych. Przyjęcie korzystniejszych standardów dla grup mniejszościowych jest możliwe. Dla porównania, zgodnie z §6 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 3 grudnia 2002 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych [7] naukę języka (w języku) mniejszości narodowej lub grupy etnicznej organizuje się w grupie międzyklasowej, jeżeli liczy ona co najmniej trzech uczniów.

Prawodawca a w konsekwencji także publiczne placówki oświatowe, odmiennie traktują grupy znajdujące się w takiej samej sytuacji, tzn. uczniów (wychowanków) publicznych szkół (przedszkoli), którzy są zainteresowani pobieraniem nauki religii. Kierują się przy tym kryterium liczebności chętnych do nauki. Osoby należące do małych grup są pod względem warunków nauki traktowane gorzej, czyli są dyskryminowane, w porównaniu do członków

liczniejszych wspólnot. Narusza to zatem ich równość wobec prawa.

§3 ust. 2 w związku z §2 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r. jest niezgodny z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Przepisy wspomniane limitują warunki nauczania etyki w szkołach publicznych dla uczniów szkół publicznych na podstawie kryterium ilości osób mających uczestniczyć w zajęciach. W istocie rzeczy przywołane przepisy zawierają ograniczenia prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie ze swymi przekonaniami (art. 48 ust. 1 Konstytucji), prawa rodziców do zapewnienia swym dzieciom wychowania moralnego i religijnego zgodnie ze swymi przekonaniami (art. 53 ust. 3 Konstytucji), wreszcie wolności sumienia i wyznania dzieci oraz ich przekonań (art. 48 ust. 1 ustawy zasadniczej). Tymczasem zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji ograniczenia w korzystaniu z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie, a nie w rozporządzeniu.

Wspomniany przepis jest niezgodny z zasadą równości wobec prawa, prawem do równego traktowania przez władze publiczne oraz zakazem dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym, o których mowa w art. 32 Konstytucji. Analogicznie jak w przypadku nauczania religii uczniowie mogą pobierać naukę etyki w zróżnicowanych warunkach w zależności od ilości chętnych w danej szkole. Jeżeli należą do grupy liczniejszej, na naukę organizuje im szkoła na swym terenie, w ramach planu zajęć szkolnych. Jeżeli natomiast są mniej liczni pobierają naukę w grupie międzyszkolnej, czyli siłą rzeczy poza planem zajęć. Kryterium liczebności służy zatem do zróżnicowania sfery uprawnień ludzkich a zarazem obowiązków szkół, w myśl zasady: „kto liczniejszy, ten lepszy”. Jest to równoznaczne z odrzuceniem zasady równości oraz zakazu dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny w szczególności w życiu społecznym.

§5 ust. 1-2 rozporządzenia z 1992 r. są niezgodne z wyrażoną w art. 65 ust. 1 Konstytucji normą stanowiącą, że wyjątki od wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy określa ustawa. Przytoczone przepisy rozporządzenia MEN określają ograniczenia wykonywaniu zawodu nauczyciela religii, dotyczą konieczność otrzymania imiennego skierowania do danego przedszkola lub szkoły, jako przesłanki zatrudnienia. Cofnięcie skierowania jest równoznaczne z utratą uprawnień do nauczania religii w danej placówce. Przedstawione są one jednak ustanowione w drodze rozporządzenia a nie ustawy, przez co pozostają w sprzeczności z art. 65 ust. 1 ustawy zasadniczej.

Niezgodne z art. 65 ust. 1 Konstytucji jest także w §6 rozporządzenia powierzenie określenia kwalifikacji zawodowych nauczycieli religii Konferencji Episkopatu Polski oraz właściwym władzom zwierzchnim kościołów i innych związków wyznaniowych w porozumieniu z Ministrem Edukacji. Na tej podstawie zawarte zostało porozumienie pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli religii [8] oraz porozumienie pomiędzy Polską Radą Ekumeniczną oraz Ministrem Edukacji Narodowej w sprawie kwalifikacji zawodowych wymaganych od nauczycieli religii kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej [9]. Określenie kwalifikacji nauczycieli religii jest równoznaczne z ograniczeniem wolności wykonywania tego zawodu, a to poprzez wskazanie wymogów merytorycznych i osobistych jakie powinien spełniać zatrudniony w tym charakterze. W związku z tym powinno ono nastąpić, zgodnie z art. 65 ust. 1 Konstytucji, w formie ustawy uchwalonej przez Sejm a nie w drodze aktu zwierzchnich władz właściwego kościoła, czy związku wyznaniowego.

§6 rozporządzenia MEN z 14 września 1992 r. jest także niezgodny z art. 87 Konstytucji, który precyzuje tzw. zamknięty system źródeł prawa powszechnie obowiązującego w RP. Do tego systemu nie należą akty wydane przez władze zwierzchnie kościołów i innych związków wyznaniowych w porozumieniu z właściwymi ministrami. Określenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli religii jest równoznaczne ze stanowieniem norm prawa powszechnie obowiązującego, reguluje bowiem sferę praw i obowiązków nie tylko jednostek organizacyjnych wewnątrz administracji lecz także osób fizycznych, czy osób prawnych np. Kościołów i związków wyznaniowych. Określenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli religii powinno nastąpić w formie przewidzianej przez art. 87 w związku z art. 65 ust. 1 Konstytucji, czyli w formie ustawy.

§10 ust. 1 rozporządzenia MEN z 14 kwietnia 1992 r. jest niezgodny z zasadą równouprawnienia związków wyznaniowych wyrażoną w art. 25 ust. 1 ponieważ stwarza on szczególne udogodnienia dla wyznań chrześcijańskich w zakresie nauczania religijnego i moralnego. Gwarantuje zwolnienie uczniów uczęszczających na religię w celu odbycia rekolekcji wielkopostne, o ile ich religia lub wyznania tego wymagają. Pieczę nad uczniami w zakresie realizacji tego obowiązku zapewniają katecheci. Dla żadnych innych religii nie

przewidziano analogicznych udogodnień. Szkoły publiczne akomodują swoją działalność jedynie do wyznań chrześcijańskich wymagających uczestnictwa w rekolekcjach wielkopostnych. Pozostałe związki wyznaniowe nie mogą korzystać na takich samych zasadach z udogodnień w głoszeniu swej doktryny religijno-moralnej.

Przepis omawiany jest także niezgodny z wyrażoną w art. 25 ust. 2 Konstytucji zasadą bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Prawodawca stworzył bowiem szczególne warunki do propagowania nauczania tradycyjnych kościołów chrześcijańskich, obligujących swych wyznawców do uczestnictwa w rekolekcjach wielkopostnych. W celu uczestnictwa w rekolekcjach prawodawca przewidział trzydniową przerwę w zajęciach szkolnych. W świetle rozporządzenia uczestnictwo w rekolekcjach nabiera charakteru quasi-obowiązku szkolnego. §10 ust. 1 jest przepisem prawnym o wyraźnie religijnym celu. Postawa bezstronna tymczasem wymagałaby zachowania neutralności, tzn. jedynie nie czynienia przeszkód w uczestniczeniu w rekolekcjach po zakończeniu zajęć szkolnych. Prawodawca legitymizuje pieczę na wykonaniem tego obowiązku religijnego ze strony katechetów.

Norma wynikająca z §12 zd. 1 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r., zgodnie z którą w pomieszczeniach szkolnych może być umieszczony krzyż, jest niezgodna art. 25 ust. 2 Konstytucji, czyli z ustrojową zasadą bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych światopoglądowych i filozoficznych oraz z wyrażoną w art. 10 ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania normą, że Rzeczpospolita Polska jest państwem świeckim, neutralnym w sprawach religii i przekonań.

Krzyż powszechnie uznawany jest za symbol chrześcijaństwa, wyrażający podstawową prawdę tej religii, iż Jezus Chrystus — Syn Boży, Bóg-Człowiek — dobrowolnie wybrał śmierć na krzyżu, aby zbawić ludzkość. Wspomniany przepis rozporządzenia MEN nie określa, kto decyduje o umieszczeniu symboli religijnych w pomieszczeniach szkolnych. Ponieważ organem zarządzającym szkołą jest dyrektor, który ponosi także odpowiedzialność za funkcjonowanie placówki, to uzasadniony jest wniosek, iż decyzję w tej sprawie ostatecznie podejmuje właśnie on.

Władze szkolne niewątpliwie stanowią kategorię władz publicznych, z tego tytułu są one zobowiązane do zachowania bezstronności (neutralności) w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Nie mają one prawa angażowania się w ekspresję jakichkolwiek doktryn religijnych na terenie podległych sobie placówek, w szczególności poprzez umieszczanie symboli religijnych. Treści religijne, jakie one wyrażają narzuca się bowiem wszystkim osobom, zwłaszcza uczniom (wychowankom), którzy korzystają z pomieszczeń szkolnych. Należy podkreślić, że prawodawca dopuścił umieszczanie w pomieszczeniach szkolnych jedynie chrześcijańskich symboli religijnych. MEN zanegował tym samym zasadę bezstronności władz publicznych ponieważ w akcie normatywnym uznał, że tylko symbol jednej religii — chrześcijaństwa — jest rekomendowany do umieszczenia w szkole. Dał wyraz przeświadczeniu, że władzy publicznej szczególnie bliskie jest chrześcijaństwo.

Szkolnictwo publiczne stanowi niewątpliwie element szerzej rozumianych struktur państwa. Przejawem tego jest chociażby umieszczenie godła państwowego w salach szkolnych, na świadectwa i innych dokumentach szkolnych, czy na oficjalnych tablicach informujących o nazwie placówki oświatowej. Jako element państwa szkoły publiczne winny, zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania zachowywać charakter świecki (awyznaniowy) i być neutralne w sprawach religii i przekonań. Szkoły publiczne służą bowiem wszystkim uczniom bez względu na ich przekonania w sprawach religijnych. Zgodnie z art. 70 ust. 1 Konstytucji nauka jest obowiązkowa do 18 roku życia. Każdemu uczniowi, uczęszczającemu do szkoły publicznej na zasadzie obligatoryjności państwo neutralne w sprawach religii i przekonań jest zobowiązane zapewnić odbiór treści edukacyjnych z wykluczeniem immisji o charakterze religijnym, czy szerzej — światopoglądowym, których nie byłby on w stanie uniknąć. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób małoletnich. Są one szczególnie podatne na wpływ otoczenia, posiadają ograniczony krytycyzm wobec treści przekazywanych im *ex cathedra*, czyli w szczególności w szkole (przedszkolu). Symbol religijny znajdujący się w pomieszczeniu szkolnym, z reguły w bezpośrednim sąsiedztwie godła państwowego a niekiedy nawet samodzielnie na ścianie, oddziałuje zwłaszcza siłą swej lokalizacji, za pośrednictwem autorytetu instytucji, w której lokalu jest umiejscowiony. Dopuszczając możliwość umieszczania tylko i wyłącznie krzyży w szkołach państwo opowiada

się za ekspresją religijnych treści chrześcijaństwa, i żadnych innych, wśród uczniów i pracowników tych placówek. Dopuszcza promocję chrześcijaństwa, uznaje je tym samym za lepszą od innych doktrynę religijną. Oznacza to negację neutralności w sprawach religii i zajęcie postawy wartościującej.

Ze szkołą rozumianą jako element dobra wspólnego wszystkich obywateli — Rzeczypospolitej (zob. art. 1 Konstytucji) — winien mieć możliwość utożsamienia się każdy uczeń, czy pracownik oświaty. Jest to równoznaczne w szczególności z zakazem umieszczania w pomieszczeniach szkolnych jakichkolwiek symboli religijnych. Religia, a szczególnie symbole religijne, mają bowiem potencjał różnicujący. Jeżeli władza publiczna dopuszcza manifestację symboli religijnych tylko jednej religii, to pozostałe konfesje oraz niewierzący stawiani są pozycji gorszej i dyskryminowani. Szkoła publiczna winna zgodnie z zasadami wyrażonymi w preambule ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty winna opierać się m.in. na zasadzie solidarności. Ma łączyć uczniów, integrować ich w ramach wspólnoty obywatelskiej a nie sprzyjać podziałom.

*

Z przytoczonych wyżej względów rozporządzenie MEN z 14 września 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach powinno zostać w istotny sposób zmienione. Może to nastąpić w drodze działalności prawodawczej Ministra Edukacji Narodowej, albo na skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, stwierdzającego niekonstytucyjność odpowiednich przepisów. Wskazana jest także odpowiednia nowelizacja ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, przede wszystkim w celu określenia w niej szczegółowo zasad organizacji nauki religii oraz etyki w publicznych przedszkolach i szkołach.

Zobacz także te strony:

[Stopień z indoktrynacji. Dyskusja](#)

Przypisy:

[1] Dz. U. Nr 36, poz. 155 z późn. zm.

[2] Por. m.in. wyrok TK z 11 stycznia 2000 (Sygn. akt K. 7/99).

[3] J. Oniszczyk, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego na początku XXI w.*, Kraków 2004, s. 238.

[4] Zob. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2003, s. 248, A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, s. 158.

[5] Zob. J. Krukowski, *Konkordat Polski. Znaczenie i realizacja*, Lublin 1999, s. 138.

[6] Zob. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Państwowe prawo wyznaniowe w praktyce administracyjnej*, Warszawa 1999, s. 116.

[7] Dz. U. Nr 229, poz. 1853.

[8] Dz. U. MENiS Nr 4, poz. 20.

[9] Dz. U. MENiS Nr 3, poz. 18.

Paweł Borecki

Doktor, asystent w Katedrze Prawa Wyznaniowego Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalność naukowa: prawo wyznaniowe. Autor artykułów i książek z zakresu prawa wyznaniowego.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 29-08-2007)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5534) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5534>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl